

ПРАКТИЧНІ РОБОТИ ДО МОДУЛЮ 1

Практична робота № 2.1 МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ Й РЕКОМЕНДАЦІЇ З ЕКОМЕНЕДЖМЕНТУ

Мета роботи: Ознайомитися з найбільш поширеними міжнародними стандартами/рекомендаціями щодо систем екологічного менеджменту. З'ясувати сфери застосування, основні принципи, спільні риси й відмінності. Вивчення вимог стандартів серії ISO 14000. Освоєння підходів до практичного використання стандартів.

2.1.1 Короткі теоретичні відомості

Екологічний менеджмент (ЕМ)- складова частина системи менеджменту конкурентоспроможності організації, що задається екологічними аспектами її діяльності.

Предметом ЕМ є екологічні (природоохоронні, ресурсозберігаючі і т. ін.) сторони діяльності підприємства (організації), продукція, що виробляється і послуги, що надаються.

Система екологічного менеджменту (СЕМ) – це частина загальної системи менеджменту, що включає в себе організаційну структуру, планування діяльності, розподіл відповідальності, практичну роботу, а також процедури, процеси та ресурси для розробки, впровадження, оцінки досягнутих результатів реалізації і вдосконалення екологічної політики, її цілей і задач. Впровадження СЕМ є процесом абсолютно добровільним і рішення про необхідність створення СЕМ приймається керівництвом підприємства (організації).

Екологічна політика – це сукупність основних принципів, намірів та зобов'язань підприємства, що є основою для розробки власних екологічних цілей і завдань. Екологічна політика має бути документованою, зрозумілою і

відомою не тільки персоналу і партнерам, але й усім зацікавленим сторонам (стек-холдерам). Зацікавлена сторона – це особа або група осіб (фізичні або юридичні), які мають можливість заявляти фірмі про свої права і інтереси відносно її теперішньої і майбутньої діяльності.

Створення систем ЕМ стандартизоване, підприємства можуть пройти процедуру сертифікації на відповідність стандарту. Практика ЕМ в європейських країнах орієнтована переважно на дві стандартні системи ЕМ:

1. Європейська схема екологічного менеджменту і аудиту EMAS.
2. Міжнародні стандарти ISO серії 14000.

Крім того в практиці багатьох країн знайшли застосування Британський стандарт в області систем екологічного менеджменту BS 7750 і CEM *Cleaner Production* (Чистіше виробництво).

EMAS є документом європейським. Центральним його елементом є створення і розвиток системи організації і управління виробництвом, що враховує строге дотримання ухвал з охорони довкілля, що діють. Організації беруть на себе відповідальність за охорону довкілля і прагнуть до безперервного поліпшення цієї діяльності.

Серія міжнародних стандартів систем екологічного менеджменту ISO 14000 включає шість груп стандартів:

- 1) системи екологічного менеджменту;
- 2) екологічний аудит і екологічна оцінка;
- 3) екологічне маркування і декларування;
- 4) оцінка екологічної результативності;
- 5) оцінка життєвого циклу продукції і послуг;
- 6) словник.

Центральним документом серії вважається ISO 14001 – «Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосовування». На відміну від решти документів серії стандартів ISO 14000, всі його вимоги є таким, що підлягають аудиту, тобто передбачається, що відповідність або

невідповідність до них конкретної організації може бути встановлено з високим ступенем визначеності. Саме відповідність стандарту ISO 14001 є предметом формальної сертифікації. Решта всіх стандартів серії ISO 14000 має рекомендаційний характер і вони розглядаються як допоміжні. Принципова відмінність стандартів EMAS і ISO 14000:

- EMAS діє на території ЄС і є частиною його чинного законодавства. Тому компанії, що розташовані за межами країн-членів ЄС або орієнтуються на неєвропейські ринки, найчастіше зупиняють свій вибір на міжнародному сертифікаті ISO 14000. В Україні стандарти серії ISO 14000 мають статус ДСТУ.

- EMAS вимагає дотримання всіх законів, що діють, тоді як стандарт ISO 14000 лише закликає до цього і чекає виконання законів.

- Відповідно до ISO 14000 єдиним документом, який повинен бути доступний громадськості, є екологічна політика організації. EMAS вимагає публікації екологічної декларації, в якій повинні бути надані всі необхідні дані, результати і цілі підприємства. Декларація повинна бути перевірена і підтверджена зовнішніми незалежними екологічними експертами (службами).

- EMAS виставляє вимогу безперервної модернізації виробництва, поліпшення умов виробництва для підвищення внеску підприємства в охорону довкілля. Відповідно до ISO 14000 потрібне тільки безперервне поліпшення системи EM.

- В EMAS присутня вимога екологічного аудиту не менш як один раз на 3 роки. У ISO ця вимога не закріплена стандартом, хоча аудит необхідний для підтвердження реєстрації.

Етапи створення і функціонування СЕМ по ISO 14000.

1. Екологічна політика. На першому етапі створення системи EM організація повинна виробити екологічну політику. Екологічна політика – це спеціальний документ про наміри і принципи організації, який повинен

служити основою для екологічно значущих дій організації і визначення екологічних цілей і завдань.

2. Планування. На стадії планування необхідно:

- вибрати екологічні аспекти, які враховуватимуться при роботі СЕМ;
- створити і підтримувати в робочому стані систему «відстеження» вимог законодавчих актів, що постійно змінюються;
- визначити цільові і планові екологічні показники;
- виробити програму управління довкіллям.

Ця програма повинна включати:

- розподіл відповідальності за досягнення цільових і планових екологічних показників;
- засоби і терміни їх досягнення.

3. Впровадження і функціонування системи управління навколишнім середовищем. На цьому етапі відбувається:

- Розподіл між конкретними людьми обов'язків, відповідальності і повноважень;
- Визначення потреб в навчанні персоналу;
- Встановлення системи внутрішнього зв'язку між різними рівнями і підрозділами організації;
- Визначення стадій технологічного процесу і видів діяльності, які пов'язані з основними екологічними аспектами.

Після цього організація повинна побудувати й забезпечити функціонування системи, що дозволяє визначати можливості виникнення катастроф і аварійних ситуацій.

4. Проведення перевірок і коригуючих дій. На цьому етапі відбувається створення і підтримка в робочому стані системи регулярного моніторингу операцій і видів діяльності, які можуть істотно впливати на навколишнє середовище. На основі даних моніторингу відбувається проведення перевірок і

коректувань в технологічних процесах, направлених на зниження або усунення виявленої значної дії на навколишнє середовище.

На підприємстві повинна бути складена програма і представлені процедури періодичних аудитів системи управління навколишнім середовищем.

5. Завершальною стадією етапу перевірок і коригувань є аналіз системи екологічного менеджменту з боку керівництва з метою забезпечення постійної адекватності і ефективності системи екологічного менеджменту.

6. В результаті внесення поліпшуючих змін до екологічної політики, в цільові екологічні показники і в інші елементи системи управління навколишнім середовищем.

2.1.2 Завдання для самостійної роботи

Завдання № 1. Дайте відповіді на наступні запитання:

1. Складовою частиною якої системи є екологічний менеджмент (ЕМ)?
2. Що є предметом ЕМ?
3. Що таке система екологічного менеджменту (СЕМ)?
4. Що таке екологічна політика?
5. На які стандартні системи ЕМ переважно орієнтована практика ЕМ в європейських країнах?
6. Які саме групи стандартів включає серія міжнародних стандартів систем екологічного менеджменту ISO 14000?
7. Який центральний документ серії ISO 14000?
8. В чому принципова відмінність стандартів EMAS і ISO 14000?
9. Який(і) із стандартів СЕМ призначений(і) для добровільного використання?
10. Яким ДСТУ повинне повністю задовольняти українське підприємство для отримання реєстрації по ISO 14000?

Завдання № 2.. Зарисувати у схематичному виді етапи створення і функціонування СЕМ по ISO 14000.

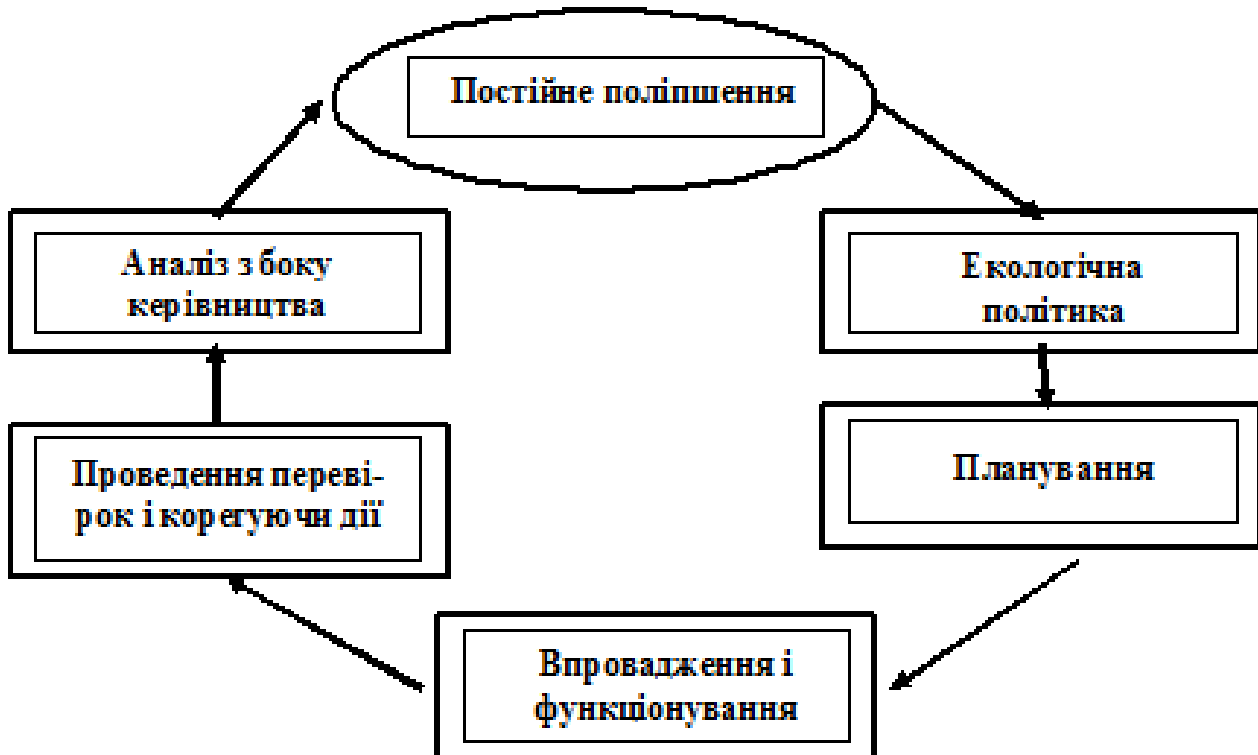

Рисунок 2.1 – Етапи створення і функціонування СЕМ по ISO 14000

Завдання № 3.. Дайте відповіді на наступні запитання:

1. Що повинна виробити організація на першому етапі створення системи ЕМ?
2. Що необхідно робити на стадії планування?
3. Що повинна включати програма управління довкіллям?
4. Що відбувається на етапі впровадження і функціонування системи управління навколишнім середовищем?
5. Що дозволяє організації визначати функціонування системи управління навколишнім середовищем?
6. Що відбувається на етапі проведення перевірок і коригуючих дій?

7. Що відбувається на основі даних моніторингу?
8. Яка завершальна стадія етапу перевірок і коригувань?
9. Що покращують в системи управління навколишнім середовищем за результатами створення і функціонування СЕМ по ISO 14000?

Практична робота № 2.2 ІНСТРУМЕНТИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Мета роботи: Розглянути і навчитися використовувати інструменти екологічного менеджменту.

2.3.1 Короткі теоретичні відомості

Під інструментами ЕМ розуміються практичні методи визначення, оцінки і використання інформації для ЕМ. До інструментів ЕМ відносять:

Статичні інструменти:

1. Екологічні баланси - застосовуються для фіксації і подальшої оцінки здійснюваних на підприємстві процесів трансформації енергії і матеріалів і їх дії на довкілля. З його допомогою здійснюються уявлення і аналіз сукупних вхідних і вихідних потоків виробничої системи підприємства, дані якого, зокрема, використовуються при розробці його екологічної політики.

2. Екологічний облік - віддзеркалення екологічних параметрів в системі бухгалтерського обліку і звітності підприємств. Рахунки підприємства повинні відображати його взаємодію з довкіллям, а саме як витрати, ризики і результати, пов'язані з природоохоронною діяльністю, впливають на фінансовий стан підприємства. При цьому найважливіші екологічні аспекти діяльності підприємства повинні відбиватися в екологічній звітності.